

MALOASIJSKÁ KATASTROFA A POČÁTKY ŘECKÉHO 20. STOLETÍ

100 let od podepsání Laussanské úmluvy

Balkán před a po 1. bal. válce

Balkánské války (1912-1913)

- V r. 1908 Rakousko-Uhersko anektovalo Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko vyhlásilo nezávislost, zatímco křesťanští Řekové na Krétě chtěli sjednotit s Řeckem.
- Postupně začíná narůstat averze vůči mladotureckému režimu.
- Většina osmanských Řeků a příslušníků ostatních netureckých národů spolupracují s opoziční Stranou svobody a porozumění (založena 1911).
- Toto hnutí slibovalo netureckému obyvatelstvu decentralizaci a větší vstřícnost vůči jeho národnostním požadavkům.

1. balkánská válka

- V r. 1912 první balkánská válka (B,S,ČH,Ř + T), kde turecké vojsko bylo rozprášeno a během několika týdnů se spojenci zmocnili území, které do té doby držela osmanská říše.
- Řekové obsadili Epir, pronikli do jižní Albánie, postoupili do Makedonie a jako první obsadili Soluň. Na moři obsadili východoegejské ostrovy
- 30.května 1913 byla v Londýně podepsána mírová smlouva, kde se Osmanská říše zřekla svých evropských držav a postoupilo Řecku Krétu.
- O ostrovech ve východoegejské oblasti měla rozhodnout tzv. velvyslanecká konference v Londýně.

Druhá balkánská válka v datech

- **Doba trvání:** 29. června 1913–31.července 1913 (příměří)
- **Válčíci státy:** Bulharsko X Srbsko, Řecko, Č. Hora, Rumunsko, Osmanská říše
- **Počty nasazených mužů:**
 - cca 500 000 Bulharsko x 1 100 000 Srbsko, Řecko, ČH, Rumunsko, OŘ
- **Ztráty:** 93 000 zabitých nebo zraněných (Bulharsko)
- 91 000 zabitých nebo zraněných (Srbsko, Řecko, ČH, Rumunsko, OŘ)
- **Nejdůležitější bitvy:** bitva u Kilkidy (2.–4. července 1913), bitva u Bregalnice (30. června–9. července 1913), bitva u Kalimantsi (15.–19. července 1913), bitva u Kresny (21.–31. července 1913)
- **Výsledek:** jednoznačná porážka Bulharska - Bukurešťská mírová smlouva z 10. srpna 1913

2. balkánská válka

- Dne 10.srpna 1913 podepsána Bukurešťská mírová smlouva.
- V balkánských válkách se území Řecka zvětšilo o 68 % a počet obyvatel se v rozmezí 1912-1914 téměř zdvojnásobil na 4 363 000 obyvatel.
- Došlo ke zrychlení hospodářského rozvoje země, k opožděné industrializaci a do země proudil zahraniční kapitál
- vzrůst významu a Řecko se tak stalo „**velmocí**“ ve východním Středomoří.

Balkánské války a „přebytek násilí“

- Balkánské války jako předzvěst exploze násilí, která následovala po první světové válce.
- Vojíci a důstojníci se změnili v mučitele, násilníky, vrahy a lupiče.
- Cílem vytvořit čisté národní státy.
- V Bitolské oblasti srbská armáda zničila 80 % muslimských vesnic, bulharští a řečtí vojáci udělali totéž v Makedonii.
- O život přišlo 630 000 muslimů 400 000 uprchlíků uteklo do osmanského Turecka.
- Ve druhé balkánské válce bojují především křesťané proti křesťanům.
- Válka Řeků proti Bulharům nabývá rasových a rasistických rysů.
- V obou balkánských válkách bylo nuceno emigrovat 890 000 lidí.
- Jen Makedonie přišla v letech 1912-1918 o 7 % svého celkového počtu obyvatel.
- celkové ztráty turecké armády činí 100 až 120 tisíc mužů / 75 % zemřelo v důsledku epidemií / tyfu, neštovic a úplavice. Podobné procento ztrát bylo i v

První světová válka a národní rozkol

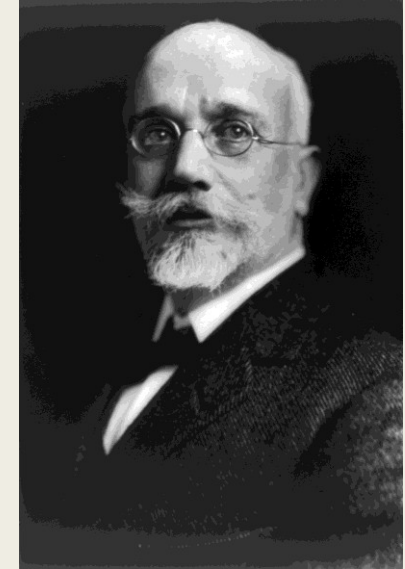
- Mladoturecký režim se rozhodl pro aktivní účast ve válce po boku ústředních mocností - jedině vítězství by mohlo zvrátit výsledek balkánských válek.
- Venizelos pro vstup do války po boku dohodových mocností kvůli orientaci na VB a Francii a také proto, že jedině tak mohla uskutečnit ideu Velké myšlenky.
- Proti stoupencům Dohody byli domácí konzervativci v čele s králem Konstantinem, kteří prosazovali neutralitu Řecka a kteří chtěli všemi prostředky podlomit Venizelův vliv.
- Po úspěšném odstranění Venizela z funkce premiéra nová athénská vláda dokonce odmítla britskou nabídku, že pokud vstoupí do války na straně Dohody získá pak část Thrákie ale i Kypr.
- Vytvoření makedonské fronty – 300.000 spojeneckých vojáků v okolí Soluně
- v r. 1917, spor o směr zahraniční orientace přerostl v tzv. národní rozkol (ethnikos dichasmos)
- výměna panovníka na řeckém trůně (Konstantin postoupil místo synu Alexandru).
- Válečným stavem mezi Řeckem a Osmany v r. 1917 se odrazilo na postavení osmanských Řeků. Osmané je považovali za jakousi pátou kolonu nepřítele.
- Prvořadým cílem válečného úsilí řeckého státu se stalo osvobodit všechny Řeky z turecké nadvlády a rozšířit co nejvíce hranice na úkor Osmanského státu.

Prohloubení národního rozkolu

- Sociální rozměry národního rozkolu – role záložníků
- Po nuceném odchodu krále odpůrci liberálů byli pronásledováni, odvoláváni z úřadů a nahrazováni liberály
- mnozí royalisté uvěznění nebo předáni Francouzům jako např. vůdci antivenizelistického hnutí Gunaris, Dragumis a Metaxas, Francouzi je internovali na Korsice – Řecko „soft“ francouzská kolonie
- Athénský metropolita Theoklitos byl postaven před církevní soud a byl zbaven svého úřadu.
- Vláda se vrátila k předválečným hospodářským, sociálním a kulturním reformám: vyhlásila pozemkovou reformu, která se ale uplatnila až po maloasijské katastrofě.
- Hlavní pozornost byla zaměřena na armádu, na podzim roku 1918 tvořily řecké divize třetinu tzv. Východní armády (armáda spojenců).
- **11. 11. 1918 skončila první světová válka.**

Pařížská mírová konference

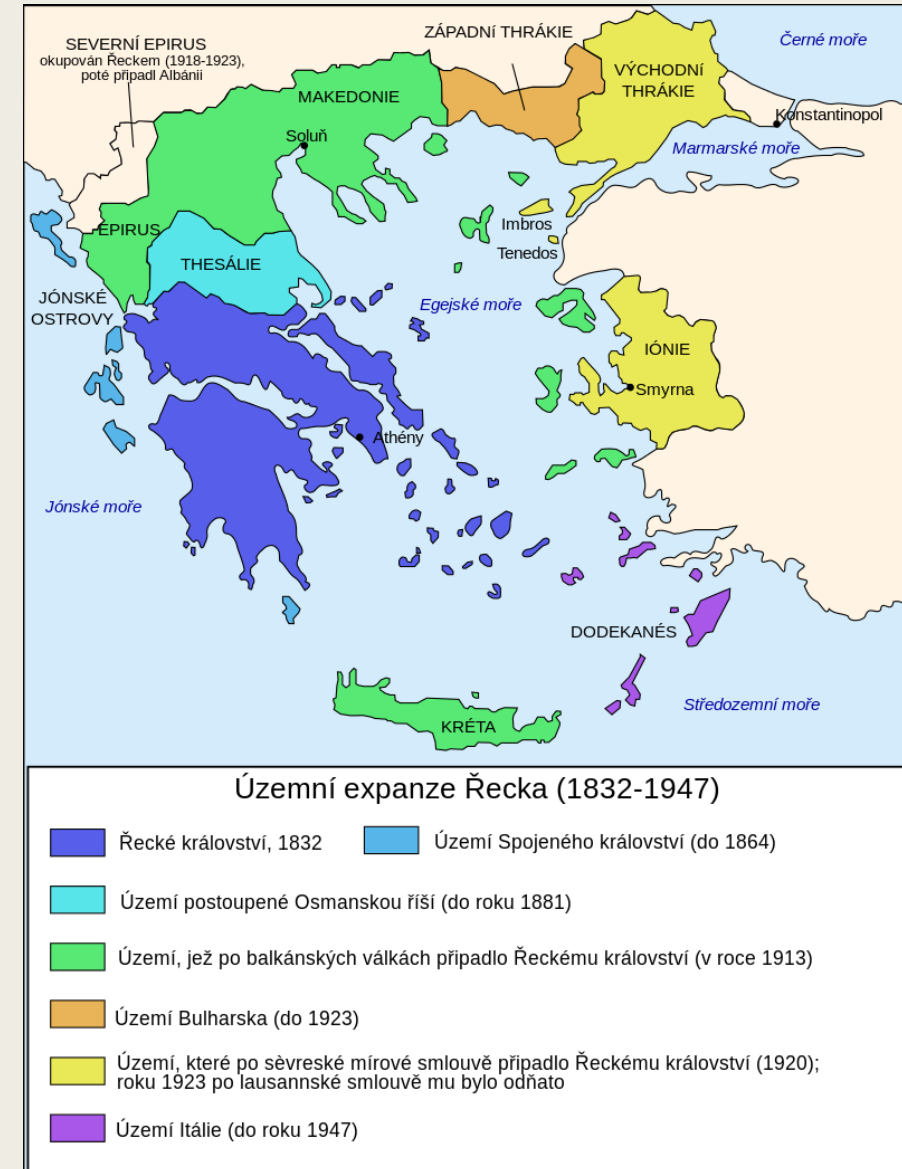
- Řecká delegace v čele s diplomaticky velice schopným Eleftheriem Venizelem
- snaha naklonit si vítězné mocnosti a připravit příznivou půdu pro realizaci Velké myšlenky
- pronikavé úspěchy
- řecko-italská dohoda o vzájemné podpoře územních požadavků

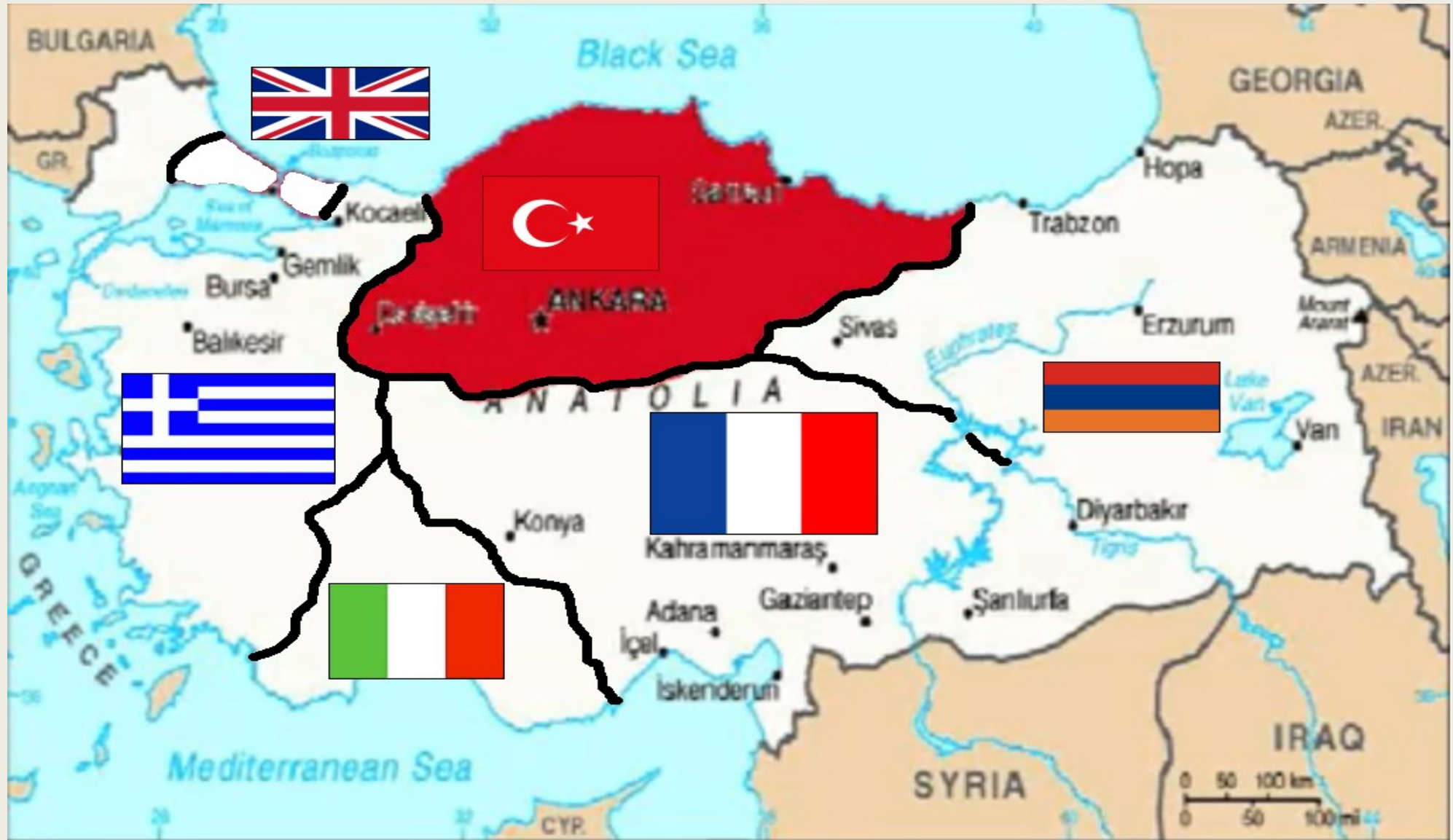
Úspěchy a územní

zisky

- **Sevreská mírová smlouva** – uznávala Řecku plnou suverenitu nad východní Thrákií s městem Drinopol (Edirne),
- svěřoval mu správu maloasijské Smyrny a jejího rozsáhlého zázemí
- **dohoda o Dodekaneských ostrovech** – Itálie měla Řecku postoupit všechny ostrovy kromě Rhodu
- Venizelos přesvědčen, že poválečná úprava poměrů příznivá pro plnou realizaci Velké myšlenky. Předpokládal, že poražení a zdecimovaní Turci se buď nebudou schopni vzepřít ustanovení mírové smlouvy anebo budou k tomu mocnostmi donuceni.
- Samotné vylodění u Smyrny Turky silně pobouřilo a dále to byl pokus o vytvoření Pontské republiky v oblasti Trapezuntu v r. 1919.
- Tyto dvě události byl hnacím motorem tureckého národního sebeuvědomování. Postupně se lidový odpor přeformoval do odbojového hnutí, do jejichž čela se postavil Mustafa Kemal paša (označovaný za Otce Turků - Atatürka).

Rozdělení osmanské říše

První vojenské operace

- Sevreskou mírovou smlouvu nikdo nebral příliš vážně, nebyla ratifikována a Turci, podpoření nacionalistickým hnutím Mustafy Kemala, ji odmítli uznat
- v Turecku vznikají protiřecké odbojové skupiny
- červen 1920 - na impuls Britů a rozkaz Venizela započalo vojenské tažení, které dosáhlo několika územních zisků
- tyto úspěchy znepokojily Francii a Itálii, ty se odmítli zúčastnit ozbrojeného nátlaku na Turecko ve věci dodržování sevreské smlouvy a začaly s ním navazovat tajné kontakty

Otázka uprchlíků balkánských válek (muhacir – muhajir)

- v roce 1914 tvořili uprchlíci 20 % osmanské populace.
- V osmanském Turecku žilo 18,5 milionu obyvatel, z toho 15 milionů muslimů, 1,7 milionu Řeků a 1,1 milionu Arménů.
- K tisícům muslimských uprchlíků z Balkánu se přidaly tisíce uprchlíků ze sovětského Ruska.
- Začíná slepé kolo odvet vzájemných násilností
- Genocida Arménů v roce 1915

Vzestup tureckého nacionalismu a Kemala Atatürka

- Kemal přenesl své řídicí centrum do Ankary.
- V neprospěch Řecka bylo i to, že žádná ze signatářských zemí ještě neratifikovala Sevreskou smlouvu.
- Itálie a Francie kvůli vlastním zájmům spíše navazovala tajné kontakty s kemalisty a přikláněli se k revizi Sevreské smlouvy.
- V létě 1920 musela řecká armáda zastavit postup do nitra Malé Asie. Země se totiž obávaly možného sblížení Turecka s Ruskem, které bylo na místě když Turecko s Ruskem podepsali smlouvu o přátelství a bratrství.

Vnitropolitická situace Řecka

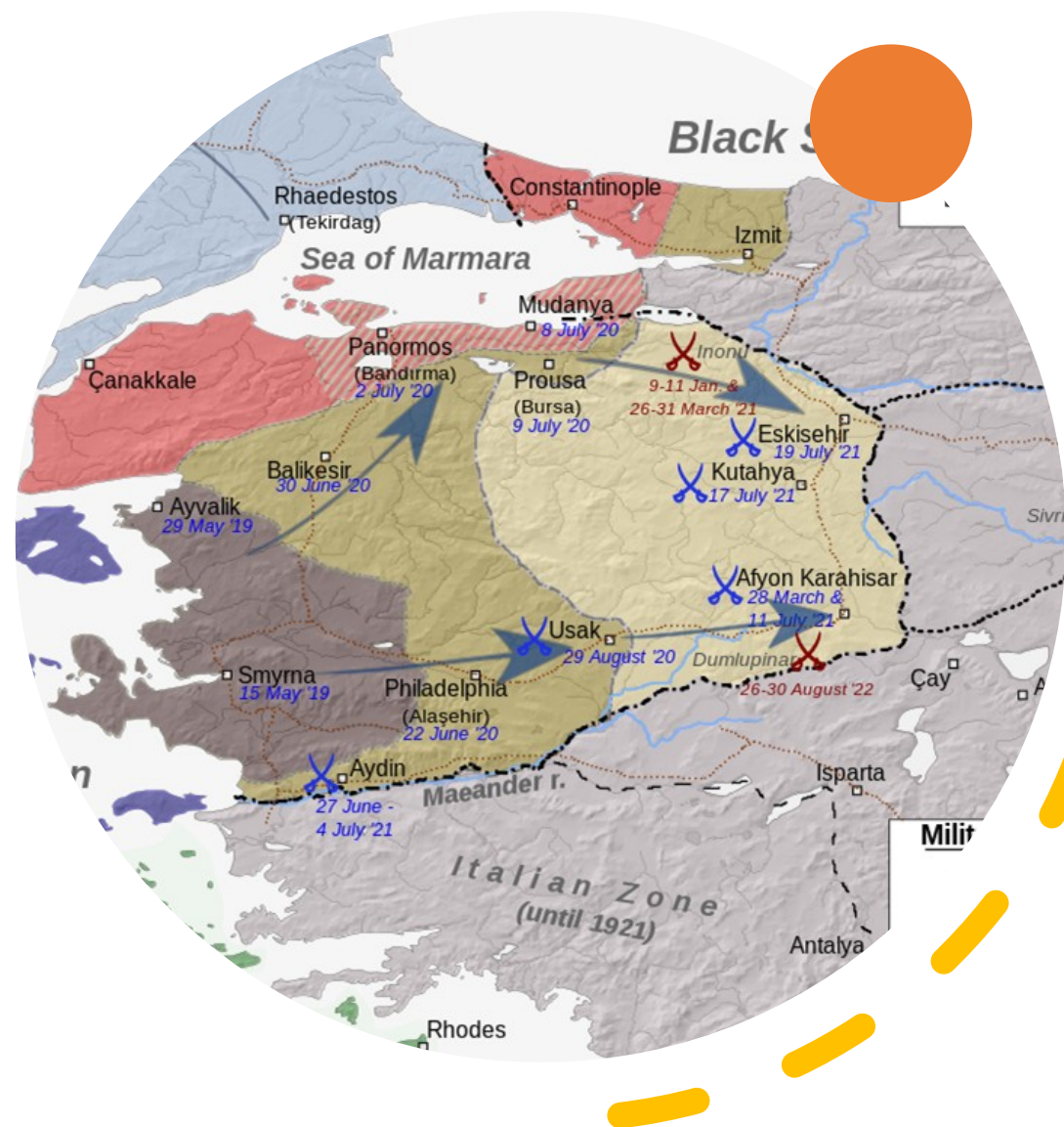
- proti sobě stáli liberálové (v čele s Venizelem) a royalisté
- vztah těchto dvou skupin zhoršil i atentát royalistů na Venizela
- vypsání parlamentních voleb (Venizelos si je jist svým vítězstvím)
- agitací „antivenizelovské opozice“ (vůdčí složkou byla Lidová strana - Laiko komma) se stalo volání po ukončení řecko-tureckého konfliktu
- po smrti krále Alexandra v říjnu roku 1920 se hlavním předmětem volebního boje stal spor o návrat krále Konstantina, či o jeho setrvání v zahraničí
- zvítězila opozice a Venizelos se dobrovolně odebral do zahraničí
- v prosinci se konal plebiscit o návratu krále Konstantina, jehož výsledek byl zjevně zmanipulovaný, nýbrž hovořil ve prospěch návratu tohoto panovníka

Druhá fáze maloasijského dobrodružství - „Předvečer“ protitureckého tažení

- royalisté po svém nástupu k moci zcela změnili politiku
- očištění státního aparátu od liberalistů
- prosazovali nejextrémnější variantu Velké myšlenky a v jejím duchu plánovali pokračování vojenských operací proti kemalskému Turecku
- armáda byla zbavena zkušených venizelistických důstojníků, ti, kteří nebyli odvoláni, rezignovali
- 6.1.1921 na rozkaz krále Konstantina začala rozsáhlá řecká ofenziva v Anatólii (i přes nesouhlas šéfa generálního štábu Ioannise Metaxase)
- turecká armáda vítězí u městečka İnönü

Bitva u řeky Sakarya

- nová vláda v čele s Dimitriem Gunaristem (vůdcem Lidové strany) vyhlásila všeobecnou mobilizaci na nově dobytých územích
- řecká armáda nejprve slavila úspěchy a zaujala strategicky výhodnou pozici podél břehu řeky Sakarya
- místo začátku vyjednávání o podmínkách ukončení řecko-tureckého konfliktu, nařídil král Konstantin pokračovat na Ankaru
- 23.8.1921 začala bitva o řeku Sakarya, která se změnila na šestnáctidenní masakr
- v této bitvě zemřelo více Řeků, než Turků

Snahy o mír / vznik patové situace

- výhody Turecka: domácí prostředí, nacionalistické nadšení obyvatelstva, nové zbraně a munice ze sovětského Ruska
- royalistický režim musel přijmout bezvýchodnost své situace
- březen 1922 – mírová jednání zprostředkovaná Spojenci
- Řecko bylo ochotné přistoupit na kompromisní návrh britského premiéra (rozdělení východní Thrákie mezi Řecko a Turecko, stažení řeckých vojsk z Anatólie, nastolení kontroly Společnosti národů nad autonomií maloasijských Řeků)
- Turecko však požadovalo bezpodmínečné stažení řeckých jednotek z Malé Asie v krátkém čase

Vojenská porážka Řecka

- král Konstantin začal dělat unáhlená a chaotická rozhodnutí
- v červenci 1922 dal panovník pokyn k obsazení Istanbulu
- 26.8.1922 začala mohutná turecká ofenziva
- řecké vojsko bylo nuceno ustupovat směrem k egejskému pobřeží, jejich ústup se změnil v útěk, ke kterému se postupně přidávali ze strachu i maloasijscí Řekové a Arméni
- došlo k urychlené evakuaci řeckých vojsk z egejského pobřeží na blízké ostrovy Chios a Lesbos

Masakr ve Smyrně

- ve Smyrně se nacházela velká populace křesťanských Řeků a Arménů a další se sem uchýlili při útěku před kemalisty
- po obsazení města tureckými jednotkami začal pogrom proti Řekům a Arménům, jejich vraždění a zakládání požárů v jejich čtvrtích
- ti se pokoušeli uniknout z města na bárkách a přeplněných člunech
- lodě jiného původu než řeckého však měli zakázáno uprchlíky přijmout na palubu
- lidé, kteří nezemřeli, byli odvečeni do tureckého zajetí
- zemřelo zde více než 50 tisíc křesťanů řeckého a arménského původu

Důsledky Maloasijské katastrofy

- definitivní konec Velké myšlenky
- abdikace krále Konstantina
- hluboká krize (i z důvodu přijetí velkého množství uprchlíků z Turecka)
- Lausannská konference (o revizi sevreské smlouvy) - listopad 1922 – červenec 1923.
- výměna obyvatel mezi Řeckem a Tureckem
- ztráta Smyrny a východní Thrákie
- Řecko získalo ostrovy v egejské oblasti, ale muselo některé z nich demilitarizovat a měli zákaz je opevňovat a ozbrojovat (Lesbos, Chios, Samos a Ikaría)
- Itálie získala Dodekaneské ostrovy, Velká Británie získala vlastnická práva na Kypr

Dopady Laussanské dohody

- Při sčítání r. 1907 v osmanském Turecku 1,5 mil. pravoslavných křesťanů (Řeků) a 1,1 mil. Armenů X po r. 1923 120 tisíc křesťanů a 64 tisíc Armenů
- nejdůležitější ujednání dohody se týkalo nucené výměny křesťanského a muslimského obyvatelstva mezi Řeckem a nově vzniklou Tureckou republikou.
- Řecko muselo přijmout více než milion tři sta tisíc uprchlíků pocházejících nejen z maloasijských oblastí, ale také z černomořského pobřeží. Z Řecka do Turecka odešlo asi půl milionu muslimů.
- Z výměny obyvatelstva bylo v Turecku vyňato asi čtvrt milionu pravoslavných křesťanů (Řeků) včetně konstantinopolského patriarchy, žijících před r. 1918 v Istanbulu a na ostrovech Imvros a Tenedos, zatímco v Řecku bylo z výměny vyňato sto dvacet tisíc muslimů obývajících region západní Thrákie.
- Menší, co do rozsahu, a „dobrovolná“ výměna obyvatelstva proběhla mezi Řeckem a Bulharskem. Ve stejné době desítky tisíc dalších řeckých uprchlíků, postižených bolševickou revolucí a pocházejících z Gruzie a dalších oblastí severního Černomoří také hledalo útočiště v Řecku.

Adaptace a integrace uprchlíků

- Počet představoval tehdy asi pětinu celkového řeckého obyvatelstva.
- Převážná většina z nich se po příchodu do Řecka nacházela ve stavu extrémní nouze. Byli bez přístřeší a finančních prostředků, bez zaměstnání, většinou jen s nejnужnějším oblečením.
- Zdaleka nebyli homogenní skupinou obyvatel ani po národnostní, ani po jazykové, ba dokonce ani po kulturní nebo náboženské stránce. Adaptace a integrace tak obrovského množství utečenců v souvislosti s různými problémy začleňování do řecké společnosti a jejich soužití se starousedlíky představuje zřejmě nejdůležitější část řeckých meziválečných dějin a hodně vypovídá i o převážně kladném postoji Řeků k současné uprchlické krizi.
- Na vyřešení celé řady problémů souvisejících se zvládnutím utečenecké otázky nestačily síly řeckého státu. Začíná tedy angažmá, snad poprvé v novodobé historii, několika zahraničních humanitárních organizací a především Komise pro umístění uprchlíků (*Refugee Settlement Commission*), která fungovala pod patronací Společnosti národů. Činnost této komise byla financována dvěma zahraničními „běženeckými půjčkami“.